

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
MAKTABGACHA VA MAKTAB TA‘LIMI
VAZIRLIGI**

2024

**QASHQADARYO VILOYATI PEDAGOGLARNI
YANGI METODIKALARGA O‘RGATISH
MILLIY MARKAZI**

respublika ilmiy-amaliy anjuman

**BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QUVCHILARIDA XXI ASR
KO‘NIKMLARINI RIVOJLANTIRISHNING TENDENSIYALARI
VA TEXNOLOGIYALARI: MAHALLIY VA XORIJIY TAJRIBALAR**

tasvir xarakteriga ko'ra Zulayhoning Yusufga bo'lgan ehtirosli muhabbati tasvirlanganligi bilan xarakterlanadi. Hozirgacha bu turkum dostonlar ilmiy tadqiqotlar doirasiga tortilmagan va o'rganilmagan.

Olim Devonaning turli janrda yaratilgan ming misradan ortiq nazmiy javohirlari, Alisher Navoiy g'azaliga bog'lagan 1 muxammasi, XIX asr o'zbek dostonchiligida muhim ahamiyatga ega bo'lgan ajoyib nazmiy qissasi adabiyot ixlosmandlariga hali notanish. Shunga ko'ra shoir nazmiy asarlari misolida ijodkorning hayoti va ijodi badiiyatini o'rganishga adabiyotimizda katta ehtiyoj bor. Shu ehtiyojdan kelib chiqqan holda biz o'z tadqiqotlarimiz davomida dostonning quyidagi xususiyatlarini o'rganishni maqsad qilib oldik:

1. "Ravzayi asror"ning yusufnomalar tadrijiy takomilida tutgan o'rni
2. Asardagi hamd va na'tlar badiiyati
3. Asar syujeti va arxitektonikasi
4. Dostondagi obrazlar poetikasi

Tadqiqotning ilmiy-amaliy ahamiyati Prezidentimizning 2017-yil 24-maydagi 2995-sonli "Qadimiy yozma manbalarni saqlash, tadqiq va targ'ib qilish tizimini yanada takomillashtirish" to'g'risidagi Qarorida belgilangan vazifalarni amalga oshirishda muayyan darajada namoyon bo'ladi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, Mirzo Olim Devona Samarqandiy va uning "Ravzayi asror" dostoni adabiyotshunosligimizning yangi ochilmagan bir sahifasi o'laroq o'z tadqiqotchilarini kutmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Мирзо Олим Девона Самарқандий. Равзай асрор / Нашрга тайёрловчи И.Санаев. – Тошкент: Шарқ, 2019. - 343 б.

2. Жабборов Н. Жомийнинг "Юсуф ва Зулайхо" асари туркий таржимасига оид мулоҳазалар. /Абдурахмон Жомий. – Тошкент: Қўлёмалар институти, 1997, 172 -175-бетлар.

3. Санаев И. XIX асрнинг иккинчи ярми ва XX асрнинг бошларида Зарафшон водийси адабий муҳити. – Т.: Tafakkur, 2009.

UZLUKSIZ TA'LIMDA AYOL OBRAZINING O'RGANILISHI (XURSHID DAVRON LIRIKASI MISOLIDA)

Ziyodaxon Usmanova Ixomjon qizi
Chirchiq davlat pedagogika universiteti
tayanch doktoranti

Annotatsiya . Badiiy adabiyotda ayol obrazi abadiy va o'lmasdir. Maqolada Xurshid Davron ijodida ayol obrazining badiiy talqini, unga singdirilgan ma'no-mazmun va yuklatilgan vazifalar tahlil etiladi.

Kalit so'zlar: lirika, ayol obrazi, lirik qahramon, his tuyg'u va fikr birligi.

Badiiy adabiyotda, xususan, she'riyatda ayol obraziga go'zallik, nafosat, yaratuvchanlik, mehr-muhabbat va sog'inch ramzi sifatida murojaat etiladi. Xalq og'zaki ijodida ayol avvalo ona, sevimli yor sifatida tasvirlansa, mumtoz adabiyotda Allohga bo'lgan ishqning bir ko'rinishi, ramziy tamsili o'laroq akslantirildi. XX asr she'riyatida ayol obrazi har qachongidan ko'ra o'zgacha mazmun-mohiyat kasb eta boshladi. Boisi, bu davrda ayol nozik hilqat bo'lish bilan birlikda sabr-qanoati, mehnati, irodasi tufayli jamiyatda o'z o'rniga ega shaxsga aylandi. Bu davrda yaratilgan ayol obrazlarining ruhiy dunyosi bilan bog'liq holatlarni tahlil etish davomida ulardagi psixologik evrilishlarning asl sabablarini tadqiq etish imkoniga ega bo'lamiz. II jahon urushi va uning oqibatlari, ijtimoiy hayotdagi o'zgarishlarga birinchi bo'lib aks-sado beruvchi lirikaning diqqat markazidagi mavzuga aylandi. A.Oripovning "Ayol", X.Davronning "Tun, beva ayol va derazadagi soyalar" she'rlari, B.Boyqobilovning "Sadoqat" oktavasi aynan urushning yosh juvonlar hayotida qoldirgan jarohatlari haqida hikoya qiladi. Har uch she'rda ham Vatan himoyasiga otlangan yoridan qoraxat olgan navjuvon ayolning iztiroblari aks etadi. Ayniqsa, X.Davronning "Tun, beva ayol va derazadagi soyalar" she'ridagi beva ayol va baxtdan masrur qo'shni ayolning paralel tasviri tasavvurimizda aniq jonlanadi.

Asarda biz e'tibor bermaydigan odatdagi beva ayolning nari borsa yarim soatlik o'y-xayollari, iztiroblari qalamga olinadi. Aslida, ayol necha yillardan beri yolg'iz, qo'shni derazaga har safar boqqanida o'zining kechmishini xotirlaydi.

Qarshida deraza so'ylaydi ertak,

Unda ikki soya baxtiyor, malul.

Oh naqadar ulkan u sirli erkak,

Qo'llarida ayol sevgan qizil gul.

Har bir harakati soladi larza,

Nahotki, bu ertak also tinmasa.

Buncha bashafqatsan qo'shni deraza?![3.47]

She'r ilmi lirik kechinma oniy hissiyot yoki juda uzoq davom etgan ruhiy holatni ifodalovchi voqeaband she'rlarda epik asarlarga xos xususiyatlarga ega bo'ladi. Lekin voqeaband she'rda voqea-hodisalar lirik qahramonning kechinmalarini ifodalash uchun bir vosita sifatida qo'llaniladi. Shuning uchun bu turkumdagi she'rlarda voqea batafsil yoriltilmaydi, qahramonning tuyg'ulari kulminatsion nuqtaga chiqqan o'rinlar, uning hissiyotlariga ta'sir o'tkazgan detallarga alohida ahamiyat qaratiladi. Ammo tasvirlanayotgan hodisa kitobxonda qahramonning ruhiy dunyosiga ta'sir o'tkazuvchi kuchni his qilishi va holatni tasavvur etishi uchun lozim bo'lgan barcha unsurlarni qamrab olishi darkor. She'rdagi *sirli erkak*, *qizil gul*, *ertak va beshafqat qo'shni deraza* detallari ayolning ancha vaqtdan beri yolg'iz yashashiga ishora. Oradan qancha o'tgani muhim emas,

muhimi ayol uchun bu holat ertakka aylanib ulgurgan. She'rdagi oqshom xronotopiga juda katta ma'no singdirilgan. Kunning bu qismida hamma o'z uyida oila davrasida oqshom dasturxoniga o'tiradi. Ammo lirik qahramon bu baxtdan benasib. U uchun shom vaqti xotiralar bilan yolg'iz qolib iztiroblar ichida ko'milish chog'i. Yoshlik gashtini sura olmagan kelinchakning farzandi yo'q. U o'zining baxtiyor oilasini faqat tushlaridagina ko'ra oladi, faqat tushlaridagina chaqaloq hidiga to'yib, oilaning to'kis baxtini his qila oladi. Tush xronotopi ayolning orzu umidlari va armonlarini o'quvchi ko'z oldida gavdalantiradi.

...Oramizda yotgan emish chaqaloq,
Ko'zlari seniki, labi meniki.
Mitti oyoqchasi oy kabi oppoq,
Ko'rinib, ko'rinmas emish kiprigi.
Sen uxlar emishsan burkanib,
Salqin shabadada sochlaring o'ynar[3.48].

Tush zamirida makon va zamonning hamohangligini kuzatamiz. Makon orqali orzudagi hayotni yoki shirin armonlarni qalamga olish baraborida insonni, uning qiyofasini, davrning murakkab ziddiyatlarini talqin uchun asos qilib olgan. Hatto tushda ham ayolning uyg'oqligi va uzoqlarda to'ylarning bo'g'ilib kuylangan sadolari o'quvchi diqqatini tortadi. Aslida to'y o'zbeklar uchun yangi bir oilaning vujudga kelishi, avlodning davomiyligini saqlagani uchun ham quvonchli hodisa, lekin ayol nazdida bu to'ylarning quvonchi uzoqqa cho'zilmaydi.

Bolishda yomg'irning oq tomchilari –
Beva ko'z yoshlari nurda yaltirar.
Qo'shni derazada bir-birin quchar
Navqiron, hamisha baxtli soyalar.
Ko'zni yumolmaydi va birdan turib
Eshikni ochadi. Salom, ey ko'cha!
Bag'riga bosadi, uni entikib
Erkakday chiroyli, baquvvat kecha.

Lirikada fikr va tuyg'u birligini me'yorda tuta olish muhim hisoblanadi. Lirik asar lirizm va epiklik unsurlaridan tashqari, dramatic turning xususiyatlariga ham ega: she'riy asarda, u hajman kichik bo'lsa ham, kishining o'tkir va jiddiy bir hissiy holati, hayajoni tasvirlanadi. Bu ham o'ziga yarasha dramadir[1.157].

Xuddi shu kayfiyat shoirning "Beva hovlisiga tun oldin kirar" she'rida ham aks etgan. Baxt va qayg'u, o'lim va hayot, armon va umid ikkiliklari ijodkor lirik olamining ajralmas qismlaridir. Xotiralar bilan yashash, baxtli kunlar sog'inchi, sevgiga sadoqat shoir "bevalari"ga xosdir.

Oqshomlari qiyin bo'lar bevaga:

Xotiralar dilga kirar qayg‘udosh.

Og‘ir bo‘lsa hamki, tasvir bo‘lsa ham

Suratga jilmayar – ko‘zlarida yosh [2.50].

Lirikada doimo qalb va aql uyg‘unligi yetakchilik qilishi talab etiladi. “Urush xotiralari” turkumiga kiruvchi she‘rlari xalqona pafos, betakror tashbehtar, his-tuyg‘ularning yorqin ifodasi bilan o‘quvchi qalbi va ongida uzoq vaqt muhrlanib qoladi. Xotira o‘ziga xos kompozitsiyaga ega, unga kiritilgan “Kuzatish”, “Kutish” va “Sog‘inch” alohida mustaqil asar bo‘lmay, bir lirik qahramonning sevgan yorini urushga kuzatish, uni kutish va urushdan keyingi davrlarda u bilan bog‘liq sog‘inch holatlari mantiqiy izchillikda tasvirlanadi.

Shivirlagin: “Men qaytaman!”

Shivirla qayta-qaqytadan.

O‘pgin meni to‘yib-to‘yib,

Mayli, yig‘lay kuyib-kuyib.

Badiiy adabiyotda ma‘noni kuchaytirish, qahramon ruhiy olamini kashf etish, kitobxonning ichki olamiga kirib borish uchun ham so‘zlar takroriga asoslangan badiiy san‘atlardan foydalaniladi. Bu holat lirik qahramon va o‘quvchining birgalikdagi harakatini, satrlarga singdirilgan ma‘noni uqishda hassoslikni ta‘minlashga xizmat qiladi. She‘rdagi “shivirlamoq”, “to‘yib-to‘yib”, “kuyib-kuyib” birliklari ham ayni maqsadni ko‘zlaydi.

Shivirlama: “Meni unut!”

Shivirlagin: “Yodingda tut!” kabi satrlarda qat‘iy talab qo‘yayotgan qahramon yolg‘izlikning uzun tunlarida yorning yulduzday ko‘zlarini eslaydi, “*Men qaytaman*” degan so‘zlarini xotirlab o‘z ko‘ngliga taskin beradi.

Yillar uzoq, yo‘llar uzoq,

Kutmoq qiyin, visol shirin.

Mening yuzim – kuzgi yaproq,

Aytib bo‘lmas dardim sirin.

Asarda ayol ruhiyatining nozik qirralari, pokiza olamining rangin jilolari kitobxon yuragiga yaqin hislarni uyg‘otadi, ichki kechinmalariga ta‘sir o‘tkazadi. Shoirning mahorati shundaki, u hayotning shafqatsiz o‘yinlarini misralar qatiga mohirlik bilan singdirib, har bir fikrni badiiy-estetik bo‘yoqlarda tasvirlaydi. Bu esa ijodkordan chinakam iste‘dod, ijodiy izlanish va san‘atkorona mushohadani talab etadi.

Xurshid Davron ijodida ayolning sadoqati, vafodorligi, mehr-muhabbati, sabr-bardoshini ulug‘lovchi she‘rlar salmoqli o‘rin egalaydi. Zamonning notinchligi, fojialar, urush, xattoki, judolik ham irodasini sindira olmagan, sadoqat va matonatning ramziga aylangan o‘zbek ayoli timsoli “Men sevaman”, “Chol va kampir”, “Ko‘z yoshlaring” kabi she‘rlarida ham talqin etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Izzat Sulton. Adabiyot nazariyasi. Darslik. – T.: “O‘qituvchi”, 2005. 272-b.
2. Xurshid Davron. Bolalikning ovozi. She’rlar to‘plami. – T.: “G‘afur G‘ulom nomidagi Adabiyot va san’at” nashriyoti, 1986. 208-b.
3. Xurshid Davron. “Qadrdon quyosh”. – T.: Adabiyot va san’at nashriyoti, 1979, 55-b.

CHET TILINI INTEGRATSIYALASHGAN HOLDA O‘RGATISHNING METODIK AHAMIYATI

Abduraxmonova Mavzuna Davronboy qizi, tayanch doktorant,
Toshkent Davlat Pedagogika Universiteti,
abduraxmonovamavzuna@gmail.com. Tel.: +998936409530

ANNOTATSIYA: Til mahoratida integral o‘qitish yondashuvida o‘qituvchilar ham, talabalar ham o‘z roliga ega bo‘lishi kerak. Hozirgi integratsiyalashgan til ko‘nikmalarini o‘rgatish modellari o‘quvchilarning nutqini ravonligi va aniqligini, shuningdek, ularning ijtimoiy-madaniy kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishga qaratilgan. Ushbu maqolada integratsiyalashgan til ko‘nikmalarini o‘rgatishda turli xil zamonaviy yondashuvlardan foydalanishning metodologik imkoniyatlari va ahamiyati muhokama qilinadi.

Kalit so‘zlar: integrativ yondashuv, til ko‘nikmalari, til o‘qitish texnologiyalari

Respublikamizda so‘nggi yillarda turli sohalarda zamonaviy, bilimli raqabatchilik kadrlarni tayyorlash jarayonini xalqaro malaka talablari asosida rivojlantirish, bo‘lajak mutaxassislarni xorijiy tajribaga asoslangan holda tayyorlash, xorijiy tillarda benuqson muloqot qila oladigan mutaxassislar tayyorlashda jahon sivilizatsiyasi yutuqlaridan keng ko‘lamda foydalanishning me‘yoriy asoslari yaratilmoqda. “Chet tillar... kabi boshqa muhim va talab yuqori bo‘lgan fanlarni chuqurlashtirilgan tarzda o‘rganish, ... ta‘lim va o‘qitish sifatini baholashning xalqaro standartlarini joriy etish asosida oliy ta‘lim muassasalari faoliyatining sifati hamda samaradorligini oshirish”[2] vazifasi ustuvor etib belgilandi. Natijada, bu o‘z navbatida oliy ta‘limda talabalarning madaniy kompetensiyalarini rivojlantirish, ijtimoiy faolligini oshirib borishning maqbul yechimlarini topish va joriy qilish imkoniyatlarini kengaytirdi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi “2022 — 2026 yillarga mo‘ljallangan yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida” PF-60-son Farmoni [3], 2017-yil 7-fevraldagi “O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha harakatlar strategiyasi to‘g‘risida”

D.H.Ibragimova	Ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar –talabalarni pedagogik faoliyatga tayyorlovchi vosita sifatida	970
X.K.Muxammadiyeva	Boshlang'ich ta'lim o'quvchilarining kasbiy malakalarini rivojlantirish texnologiyasi	972
Sh.A.Ismatova	Pedagoglarning innovatsion yondashuvlar asosida kasbiy kompetentligini rivojlantirishning samarali yo'llari	978
Z.S.Abduraximov	Ta'lim jarayonlarida axborot texnologiyalarning tutgan o'rni	985
R.D.Murtazina, E.R.Murtazin	Boshlang'ich maktabda chet tilini o'rganish: madaniy harxillik kaliti	990
R.Murodova	Ta'lim tizimida "Yusuf va Zulayxo" turkumidagi dostonlarning o'rganilishi	992
Z.I. Usmanova	Uzluksiz ta'limda ayol obrazining o'rganilishi (Xurshid Davron lirikasi misolida)	998
M.D.Abduraxmonova	Chet tilini integratsiyalashgan holda o'rgatishning metodik ahamiyati	993
M.A.Kenjayeve, M.Sh.Mirshavkatova	Ona tili darslarida didaktik usullardan foydalanishning ahamiyatli jihatlari	1002
G.A.Hafizova S.Arziqulova	Mustaqil ta'limni tashkil qilishda motivatsiyani kuchaytirish orqali talabalarning o'z-o'zini personallashtirish jarayonini tashkil qilish.	1006
M.K.Kazakova M.E.Hamrayeva	O'quv matnlarini modellashtirish asosida o'quvchilar nutqiy bog'lanishlarini shakllantirish metodikasi (4-sinf o'qish savodxonligi darsligi misolida)	1010
N.H.Rustamboyeva, N.Sh.Artikova	Bolalarni tejamkorlikka, ishbilarmonlikka o'rgatish	1013
N.B.Shoimova	Oliy ta'lim tizimida shaxsga yo'naltirilgan mantiqiy modellardan foydalanish metodikasini takomillashtirish	1018
F.A.Yergeshova	Natijaga yunaltirilgan uzluksiz ta'limning maktabga bog'likligi	1024
Қ.Мамбеталиев, А. Мадалиева	Жас ұрпақтың отансүйгіштік сезімдерін педагогикалық тұрғыдан қалыптастыру	1030
Қ. Мамбеталиев М. Ағабеков.	Ыбырай алтынсарин қазіргі заман мұғалімдеріне өнегелі ұстаз ретінде	1033
Қ.Мамбеталиев М.Махаметжанов	Бастауыш сыныпта оқылатын абай аудармалары	1038
Қ.Мамбеталиев Ф.Бекполатова	Сөз тіркесінің зерттелу тарихы	1046
D.Toshtemirova	Tarbiya qonuniyatlari, prinsiplari va metodlari	1049
S.Sultonova	Ma'naviy-axloqiy tarbiya	1055
U.M.Hayitova	Ta'lim jarayonining ta'limiy, tarbiyaviy va rivojlantirish funksiyalari	1057
N.Saydaliyeva	Boshlang'ich sinf musiqa darslarida o'quvchilarni ruhiy	1060